

DEMÉNY PÉTER

AZ EMBERI TÁR

Keszeg Vilmos: *A szépirodalom mint terep.* *Antropológiai tanulmányok*

■ Mindig elbűvöl, hogy merre visz a szenvedély, s azt is hozzá kell tennem, hogy korábban kifejezetten idegesített, ha az emberek nem a művek belső értékei szerint olvastak – miközben folyamatosan azt mondogattam a tanítványaimnak, hogy az irodalom beleszól az életünkbe.

Hát Keszeg Vilmoséba igazán bele szólt. *A Bevezetésben* elmeséli, mindig szeretett olvasni, de aztán etnológus lett, a népi kultúra kutatója, és már csak nyaranta olvasott. „Néhány éve rátaláltam az arany középútra. Azzal nyugtattam magam, hogy a regényekben néprajzi-antropológiai kérdésekhez keresek forrásokat, adatokat, analógiákat. Aztán tovább biztattam magam: tegyek úgy, hogy olvasás közben terepen járok, embereket látok élni, hallok beszélgetni, követni tudom alakulásukat, indulataikat, megnyilatkozásaikat. S ahogyan a terepjárásaimat dokumentáltam, úgy kezdtem jegyzeteket készíteni a regények világáról. Hiedelmeket, életbölcseégeket, nyelvi fordulatokat, gesztusokat cédeláztam ki. Egy idő után kézírataimban, előadásaimban elkezdtem hivatkozni ezekre.” (6.) Az írások többsége megjelent már, de a szerző úgy érezte, kötetbe gyűjtve más lesz a dinamikájuk és az összjátékuk.

Így olvashatunk *A rontás és gyógyítás mint irodalmi trópus*ról (9-61): Makkaitól Nagy Istvánig követhetjük nyomon ennek a trópusnak a működését; a történetmondás funkcióiról; Szentimrei Jenő *Tábori levelek* című könyvéről; Sütő Andrásról, Balázs Fe-

rencről, Horváth Istvánról, Bágyoni Szabó Istvánról és ismét Nagy Istvánról, kollektivizálásról és Szekuritátéről.

Látható tehát, hogy nem feltétlenül a művek esztétikai értéke a döntő – de melyik esetben az, ki olvas „puszta” esztétikai gyönyörűségből? Keszeg Tordán él, Balázs Ferenc környékén, Bágyonia tanára volt: elfoglaltságai ebbe az irányba is mutatnak. Az *Anyám könnyű álmot ígér* sem szerez már olyan örömet, mint megjelenésekor, s valószínűleg *A szomszédság nevében* sem. Mindazonáltal érdekes, ahogy Keszeg feltérképezi a Coşbuc utca világát, házról házra és mondhatni tányérről tányérra jár Nagy István univerzumában, s megismerjük nemcsak a lakókat, hanem házaikat, öltözködési szokásaikat, étkezésüket és egyéb viselt dolgaikat. Érdekes lenne például a *Zokogó majom* világát megvizsgálni ebből a szempontból, mondom magamnak: a szerző gyűjteménye megihletti az olvasót.

Számomra a legérdekesebb az *Élt-e Petőfi Sándor 1877-ben? „Együgyűség, mistificatio, avagy valóság”?* című tanulmány volt (206–239.), amelyben egy élelmes csalórol van szó, aki visszaél a szabadságharc óta senki sem látta a költőt. Fokozatosan lebomlik persze a szélhámosság, de addig is egy folyamatos és izgalmas nyomozás tanúi lehetünk.

Milyen Keszeg Vilmos mint olvasó? Alapos, precíz, demokratikus, tárgyilagos. Érdeklődése vezérli, amely nem az értékelő irodalomtörténészé, noha

időnként azért tesz kritikai megjegyzéseket: „...itt váratlanul és motiválatlanul következik be az újabb változás: Nuca szent asszonnyá változik.” (49. – *A funtinei boszorkány* kapcsán) A tanulmányok mindig hűvös objektivitással kezdődnek: „A szerző hosszú időn keresztül figyelte azt...” (*A rontás és gyógyítás mint irodalmi trópus* – 9.; „Péntek János a tudomány számára mostoha korszakban, az 1970-es években kezdte el a beszélés etnológiája irodalmának népszerűsítését...” (*A történetmondás funkciói egy közösségéletében* – 61.; idézetet követően: „E szavakkal kezdi a *Független Újság* Balázs Ferenc *Zöld árvíz* című regényének bemutatását.” (111.) stb. Ritkább a személyes indítás: „Amikor az 1970-es évek végén a magyar szakon tanultunk...” (*Irodalom és emlékezet* – 85.)

Ez utóbbi írás egyébként arról szól, hogyan zárja ki egy megfigyelt közösség a hatalom vizsgálódó embereit, hogyan terem egy tudományos nyelv exkluzív közösséget. Ám a tanulmányok többségében a nyelv terem és befogad, alkot és támogat.

A műfaji határok manapság elmosódtak, mégsem nevezném esszéknek Keszeg Vilmos elemzéseit, a szerző

ugyanis óvakodik a túlzott személyeségtől, írásmódja mondhatni fontolva haladó, szubjektivitását mindig visszafogja, megindokolja. Így aztán nem is lendületes, hanem inkább beavató, körülvevő.

A szakirodalmat mindig a legnagyobb körültekintéssel válogatja meg és illeszti gondolatmenetébe, bár a Welles-Warren értelmezésnél van újabb megközelítése is az irodalomnak. De mint már láttuk, Keszegnek nem az irodalom a fontos, legalábbis nem úgy a fontos, mint esetleg másnak. Akkor vajon mi? Én azt hiszem, nem annyira a mondatok csiszoltsága, a közöttük zajló viszonyok érdeklik, hanem az az *emberi tár* és társadalom, amelyet az irodalom nyújt.

Umberto Eco káprázatos esszéje jut eszembe, a *Mennyibe kerül egy remekmű?* Ugyan mi köze Thomas Mann vagy Hemingway irodalmi értékéhez annak, hogy mibe került az elbeszélőnek egy davosi számla vagy egy whisky a bikaviadalokon? A világon semmi. Az irodalom azonban azért olyan gazdag, mert mindenféle irányból szemügyre lehet venni. És Keszeg Vilmos kötetének nagyon rokonszenves a látásmódja és a megvalósítása.

